Fimmtudaginn 13. júní 1996.

Nr. 225/1996. **Þrotabú Drafnar, fasteignaþjónustu hf.,**
(Hlöðver Kjartansson hdl.)
gegn
Skilum ehf.
(Valgarður Sigurðsson hrl.)

Kærumál. Gjaldþrotaskipti. Réttindaröð.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 30. maí 1996, sem barst réttinum ásamt kærumálsgögnum 7. júní sl., en sóknaraðila var veitt leyfi Hæstaréttar til kærunnar 5. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 13. maí 1996, sem sóknaraðili kveður sér hafa orðið kunnugt um 17. sama mánaðar. Þar var tekin til greina krafa varnaraðila um viðurkenningu á því, að við gjaldþrotaskipti sóknaraðila njóti krafa hans, að fjárhæð 200.725 krónur, stöðu í réttindaröð samkvæmt 110. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl. Kæruheimild er í 179. gr. þeirra laga. Sóknaraðili krefst þess, að hafnað verði kröfu varnaraðila um fyrrnefnda stöðu í réttindaröð við gjaldþrotaskiptin og auk þess, að varnaraðila verði gert að greiða málskostnað í héraði og kærumálskostnað.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og kærumálskostnaðar.

I.

Dröfn, fasteignaþjónustu hf., var með úrskurði Héraðsdóms Reykjaness 12. október 1994 veitt heimild til greiðslustöðvunar til 1. nóvember sama ár. Hinn 3. þess mánaðar var heimildin framlengd með úrskurði dómsins allt til 31. janúar 1995. Bjarni Þór Óskarsson héraðsdómslögmaður gegndi starfi aðstoðarmanns félagsins við greiðslustöðvunina. Tilraunir til að koma nýrri skipan á fjármál félagsins báru ekki árangur, og var bú þess tekið til gjaldþrotaskipta samkvæmt beiðni félagsstjórnar 20. janúar 1995 með úrskurði 23. sama mánaðar.

Á greiðslustöðvunartímanum var varnaraðila, sem virðist hafa verið endurskoðandi félagsins frá stofnun þess 27. desember 1993, falið að vinna að uppgjöri fyrir það vegna ársins 1994. Hann gerði reikning, að fjárhæð 200.725 krónur, vegna þessarar þjónustu, sem var veitt samkvæmt fyrirliggjandi yfirliti á tímabilinu 9. til 19. janúar 1995. Varnaraðili lýsti kröfu á hendur sóknaraðila samkvæmt reikningnum með bréfi 8. mars 1995 og krafðist stöðu hennar í réttindaröð samkvæmt 4. tölulið 110. gr. laga nr. 21/1991. Skiptastjóri sóknaraðila féllst ekki á að viðurkenna þessa rétthæð kröfunnar í kröfuskrá 4. maí 1995. Ágreiningur aðila um þetta er til úrlausnar í málinu.

II.

Með yfirlýsingu 11. maí 1995 staðfesti fyrrnefndur aðstoðarmaður Drafnar, fasteignaþjónustu hf., við greiðslustöðvun að hann hefði samþykkt, að nafngreindur starfsmaður varnaraðila yrði „fenginn til að vinna við bókhald félagsins og vinna að uppgjöri fyrir félagið fyrir árið 1994". Er ekki að sjá, að sóknaraðili beri brigður á, að þessi yfirlýsing nægi til sönnunar á, að gætt hafi verið skilyrða 19. gr. laga nr. 21/1991 um öflun samþykkis aðstoðarmannsins fyrir því, að félagið stofnaði til skuldar við varnaraðila með því að leita til hans um þá þjónustu, sem áður er getið.

Í málinu liggur fyrir skjal frá 7. janúar 1995, þar sem eru svokallaðir minnispunktar frá aðstoðarmanni félagsins við greiðslustöðvun og hagfræðingi, sem starfaði með honum að málefnum þess. Virðist þessu skjali hafa verið beint til félagsstjórnar. Segir eftirfarandi í niðurstöðukafla þess: „Á grundvelli þeirrar stöðu, sem upp er komin, verður ekki séð, að réttlætanlegt sé að halda rekstri áfram. Reksturinn er kominn í greiðsluþrot, og ekki hefur tekist að standa skil á forgangskröfum. Ekki er tilefni til að ætla, að úr þessari stöðu rætist í nánustu framtíð, og því má telja, að félaginu sé skylt að krefjast gjaldþrotaskipta."

Aðstoðarmaðurinn við greiðslustöðvun lét tilvitnuð orð frá sér fara tveimur dögum áður en varnaraðili hófst handa um þau störf, sem deilt er um greiðslu fyrir í málinu. Af orðum þessum er ljóst, að aðstoðarmaðurinn gat ekki vænst þess, að framhald yrði á rekstri félagsins. Eins og þá stóð orðið á, var engin þörf á þjónustu varnar-

aðila til að verja félagið tjóni. Samkvæmt 2. mgr. 21. gr. laga nr. 21/1991 var aðstoðarmanninum því óheimilt að samþykkja, að félagið stofnaði til skuldbindingar við varnaraðila á því tímabili, sem hann innti af hendi þjónustu í þágu félagsins. Bar aðstoðarmanninum, ef því var að skipta, að afturkalla án tafar samþykki sitt, hafi því verið lýst yfir fyrir þetta tímamark.

Samkvæmt framangreindu er ekki fullnægt því skilyrði 4. töluliðar 110. gr. laga nr. 21/1991, að heimild hafi staðið til þess í 19. - 21. gr. laganna, að Dröfn, fasteignaþjónusta hf., stofnaði í greiðslustöðvun til þeirrar skuldbindingar við varnaraðila, sem um ræðir í málinu. Getur varnaraðili af þessum sökum ekki notið þeirrar stöðu í réttindaröð fyrir kröfu sinni, sem mælt er fyrir um í fyrstnefnda lagaákvæðinu. Verður kröfum hans í málinu því hafnað.

Rétt þykir, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

Það athugast, að af hálfu sóknaraðila hafa verið lögð fram í málinu fjölmörg skjöl, sem eru ágreiningsefni þess með öllu óviðkomandi.

Dómsorð:

Hafnað er kröfu varnaraðila, Skila ehf., um, að krafa hans, að fjárhæð 200.725 krónur, njóti stöðu í réttindaröð við gjaldþrotaskipti á sóknaraðila, þrotabúi Drafnar, fasteignaþjónustu hf., samkvæmt 4. tölulið 110. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl.

Málskostnaður í héraði og kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 13. maí 1996.

Mál þetta, sem tekið var til úrskurðar 18. apríl sl. að loknum munnlegum málflutningi, barst dóminum með tilkynningu skiptastjóra þb. varnaraðila, Hlöðvers Kjartanssonar hdl., dagsettri 11. janúar sl., að kominn væri upp ágreiningur um kröfu sóknaraðila. Í kjölfar þess var málið þingfest 18. janúar 1996.

Sóknaraðili er Skil hf., kt. 560191-1469, Borgartúni 24, Reykjavík, en varnaraðili þb. Drafnar, fasteignaþjónustu hf., kt. 660194-2669, Bæjarhrauni 8, Hafnarfirði.

Dómkröfur sóknaraðila eru þær, að krafa hans, að fjárhæð 200.725 krón-

ur, verði viðurkennd sem forgangskrafa skv. 110. gr. laga nr. 21/1991, eins og henni var lýst í búið. Auk þess gerir hann kröfu um málskostnað að skaðlausu og að málskostnaðarfjárhæðin beri dráttarvexti skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 að liðnum 15 dögum frá uppkvaðningu úrskurðar.

Dómkröfur varnaraðila eru þær, að kröfu sóknaraðila verði hafnað og honum gert að greiða varnaraðila málskostnað auk virðisaukaskatts að skaðlausu.

Málavextir.

Um málavexti er ekki deilt, en þeir eru samkvæmt greinargerðum aðila og fram lögðum gögnum og dómskýrslum í stuttu máli þessir:

Með úrskurði, sem upp var kveðinn 12. október 1994, var Dröfn, fasteignaþjónustu hf., veitt heimild til greiðslustöðvunar til 1. nóvember 1994. Sama dag var lögð fram beiðni af hálfu félagsins um framlengingu greiðslustöðvunar, sem var veitt til 31. janúar 1995 með úrskurði 3. nóvember 1994. Var Bjarna Þór Óskarssyni hdl. falið að vera aðstoðarmaður fyrirtækisins á greiðslustöðvunartímanum. Greiðslustöðvunin náði ekki tilgangi sínum, og með beiðni 20. janúar 1995 krafðist stjórn félagsins þess, að bú þess yrði tekið til gjaldþrotaskipta. Var úrskurður þess efnis kveðinn upp 23. janúar 1995. Aðstoðarmaður fyrirtækisins á greiðslustöðvunartímanum óskaði eftir þjónustu sóknaraðila við endurskoðun og uppgjör bókhalds ársins 1994. Var vinna sú, sem krafist er greiðslu fyrir í máli þessu, innt af hendi á tímabilinu 9. til 19. janúar 1995 og sundurliðast þannig, að þóknun fyrir 42,5 klst. er 161.225 krónur að viðbættum virðisaukaskatti, 39.500 krónum, samtals 200.725 krónur. Lýsti sóknaraðili kröfu sinni með lögformlegum hætti í þrotabú varnaraðila, sem hafnaði henni með vísan til 2. mgr. 21. gr. laga nr. 21/1991 á skiptafundi, sem sérstaklega var boðað til vegna mótmæla sóknaraðila við þeirri afstöðu.

Málsástæður og lagarök.

Sóknaraðili reisir kröfu sína á því, að aðstoðarmanni í greiðslustöðvun hafi verið heimilt að ráðstafa fjármunum fyrirtækisins til endurskoðunar á bókhaldi þess og bókhaldsgögnum og ljúka uppgjöri, og vísar í því sambandi til 4. tl. 2. mgr. 20. gr. gjaldþrotalaga. Færsla bókhalds, endurskoðun þess og uppgjör sé nauðsynleg forsenda þess, að greiðslustöðvun geti náð tilgangi sínum, sem er að koma nýrri skipan á fjármál viðkomandi fyrirtækis, eins og fram kemur í 1. mgr. 10. gr. gjaldþrotalaga. Því var ekki einungis nauðsynlegt fyrir aðstoðarmanninn að fá bókhaldið endurskoðað, heldur bar honum beinlínis skylda til þess. Meðal þeirra ráðstafana, sem til greina komu í þeim tilgangi að koma nýrri skipan á fjármálin, hafi verið að bjóða eignir fyrirtækisins til sölu eða jafnvel allt fyrirtækið og freista þess að

koma í veg fyrir verulegt tjón, sem óhjákvæmilega yrði, kæmi til gjaldþrots. Af þessum sökum megi einnig vísa til 5. tl. 20. gr. gjaldþrotalaga um heimild til þess að kosta þær aðgerðir, sem telja má víst, að séu nauðsynlegar til þess að koma í veg fyrir tjón af þessum sökum. Er sóknaraðili þeirrar skoðunar, að 2. mgr. 21. gr. s. l. eigi ekki við hér og mótmælir auk þess þeim röksemdum skiptastjóra í búi varnaraðila, að vinna sóknaraðila hafi ekki orðið lánardrottnum í búinu til hagsbóta. Eigi þetta lagaákvæði aðallega við um gagnkvæma samninga, en alls ekki þau tilvik, þar sem umbeðin vinna eða þjónusta er nauðsynleg forsenda þess að koma nýrri skipan á fjármál skuldara, eins og stefnt var að með greiðslustöðvuninni, sem hér er um fjallað. Var sú vinna, sem sóknaraðili innti af hendi, í eðli sínu lánardrottnum búsins til hagsbóta og til hagræðis skiptastjóra, sem þurfi ekki að leggja vinnu í að leita eigna og geti þess vegna innheimt útistandandi skuldir, metið sannleiksgildi kröfulýsinga og skuldbindingargildi ráðstafana þrotaaðila án nokkurs tilkostnaðar lánardrottna, og auk þess verði allt uppgjör og skil á þrotabúinu skilvirkara en ella.

Varnaraðili heldur því fram, að skort hafi skilyrði til að heimila Dröfn, fasteignaþjónustu hf., greiðslustöðvun 12. október 1994 og framlengja hana 3. nóvember 1994 til 30. janúar 1995.

Ekki fái staðist, að réttar hafi verið þær staðhæfingar forsvarsmanna félagsins, að hagnaður hafi verið af rekstri félagsins fyrst til 10. október 1994 og síðan til 1. nóvember 1994, er óskað var framlengingar greiðslustöðvunar. Eigi heldur fái staðist, að hagnaður hafi verið af rekstri félagsins til loka ágústmánaðar 1994. Bókhald félagsins og fram lögð gögn við beiðni um heimild til greiðslustöðvunar hafi ekki verið svo traust um afkomu félagsins og fjárhagsstöðu sem yfirlýsing löggilts endurskoðanda samkvæmt 2. mgr. 10. gr. gþl. átti að tryggja. Telja verði, að tap hafi verið á rekstri félagsins fram til greiðslustöðvunar. Tap á rekstri samkvæmt uppkasti að rekstrar- og efnahagsreikningi í árslok 1994 sé svo verulegt, að það verði ekki skýrt með því, að það hafi allt myndast frá 12. október til ársloka auk þess að eyða þeim hagnaði, sem uppkastið miðað við 31. ágúst sýndi. Þegar litið sé til taprekstrar móðurfélagsins undangengin ár og rekstraráætlunar félagsins, sem gerði ráð fyrir 14,1 millj. kr. tapi árið 1993, hafi stjórnendur félagsins og löggilti endurskoðandinn, Birgir Ólafsson, sem gerir kröfu í máli þessu fyrir hönd sóknaraðila, ekki átt eða mátt telja gögn og upplýsingar um rekstrarafkomu félagsins, sem byggt var á við beiðni um greiðslustöðvun, örugg að þessu leyti. Þeim hafi borið að ganga úr skugga um þetta með endurskoðuðu uppgjöri hins löggilta endurskoðanda eða öðrum álíka tryggum hætti og greiningu hagnaðarins eftir atvikum af einstökum verkþáttum.

Varnaraðili heldur því fram, að algjörlega hafi skort, að fullnægt væri því skilyrði 6. tl. 2. mgr. 12. gr. gþl., að ráðagerðir félagsins væru raunhæfar og líklegar til að bera árangur. Þær ráðagerðir voru einungis í því fólgnar, að móðurfélaginu tækist að selja eignir sínar og við verði, sem gerði meira en greiða áhvílandi veðskuldir. Hvorki hafi verið sýnt fram á, að raunhæft væri eða líklegt, að það tækist, – öðru nær. Heldur varnaraðili því fram, að skylt hafi verið á þessum tíma að gefa bú félagsins upp til gjaldþrotaskipta samkvæmt 2. mgr. 64. gr. gþl. Ekki hafi verið grundvöllur til þess að heimila félaginu greiðslustöðvun eða framhald hennar, þar sem ekki hafi verið fullnægt skilyrðum ákvæða 4. tl., 6. tl. og 8. tl. 2. mgr. 12. gr. gþl. og 1. tl. og 5. tl. 17. gr. gþl., og á fundi með lánardrottnum 28. október 1994 samkvæmt 13. og 14. gr. gþl. hafi ekki verið lögð fram tæmandi og sundurliðuð skrá um eignir og skuldir, þar sem fjárhæðir hafi verið greindar við sem nánast raunverulega stöðu á frestdegi.

Þá heldur varnaraðili því einnig fram, að fljótlega eftir að heimild til greiðslustöðvunar var veitt, hafi stjórnendum félagsins og löggiltum endurskoðanda þess orðið eða mátt vera ljóst, að félagið var rekið með tapi, enda átti félagið strax í erfiðleikum með að greiða t. d. laun og launatengd gjöld, svo sem skilaskylda staðgreiðslu, lífeyrissjóðsiðgjöld og gjöld til stéttarfélaga og greiddi ekki launatengdu gjöldin, sem til féllu á greiðslustöðvunartíma, nema að litlu leyti og virðisaukaskatt alls ekki. Þessar staðreyndir og upplýsingar um athugaverðar ráðstafanir af hálfu félagsins í greiðslustöðvuninni hafi gert aðstoðarmanni þess skylt að senda héraðsdómi tilkynningu samkvæmt 1. mgr. 25. gr. gþl., enda bar honum af sjálfsdáðum að gæta þess, að fullnægt væri skilyrðum 2. mgr. 19. gr. gþl. Heldur varnaraðili því fram, að stjórnendum félagsins hafi einnig borið við þessar aðstæður að afsala félaginu heimildinni til greiðslustöðvunar, sbr. 1. tl. 2. mgr. 23. gr. gþl. Vinna sú, sem krafist er greiðslu fyrir í máli þessu, var leyst af hendi 9.–19. janúar 1995. Á þeim tíma var þegar orðið ljóst, að skylt var að óska eftir niðurfellingu heimildarinnar til greiðslustöðvunar og gefa félagið upp til gjaldþrotaskipta. Er því haldið fram, að sóknaraðila hafi einnig verið þetta ljóst og að félaginu var algjörlega óheimilt að stofna til skuldar við sóknaraðila á þeim tíma.

Varnaraðili heldur því fram, að aðstoðarmaðurinn hafi ekki beinlínis samþykkt skuldasöfnun félagsins við sóknaraðila eða aðra lánardrottna á greiðslustöðvunartíma, enda hafi það verið óheimilt. Fundargerðir bendi til, að hann hafi ekki verið upplýstur í fyrstu af stjórnendum félagsins um skuldajöfnun, sem honum var þó skylt að gæta að af sjálfsdáðum samkvæmt 2. mgr. 19. gr. gþl. Vísar varnaraðili einnig til þess, að sannað sé, að

stjórnendum félagsins hafi ekki átt eða mátt þykja víst, að ráðstafanir þær, sem voru grundvöllur skuldasöfnunarinnar vegna vinnuframlags sóknaraðila 9.–19. janúar 1995, yrðu kröfuhöfum til hagsbóta. Í þessu efni hafi sóknaraðili reyndar sönnunarbyrðina um hið gagnstæða, þ. e., að óyggjandi hafi verið, að ráðstafanir hafi verið heimilar og mátt virðast til þess fallnar að treysta hagsmuni kröfuhafa við eftirfarandi gjaldþrot, ef til þess kæmi, og fyrirsjáanlega verða þeim til hagsbóta, sbr. 2. mgr. 21. gr. gþl. Þá heldur varnaraðili því einnig fram, að vitneskja eða huglæg afstaða lánardrottins um, hvort slík ráðstöfun yrði kröfuhöfum almennt til hagsbóta, hafi ekki gildi við skýringu 2. mgr. 21. gr. Verði svo hins vegar talið, geti sóknaraðili ekki borið það fyrir sig vegna tengsla sinna við félagið, þekkingar og reynslu og vitneskju, sem leggja verði að jöfnu við þá vitneskju, er framkvæmdastjóri og aðstoðarmaður í greiðslustöðvun bjuggu yfir.

Með vísan til framangreindra raka heldur varnaraðili því fram, að hafna beri dómkröfum sóknaraðila. Sérstaklega mótmælir hann sem þýðingarlausum í máli þessu málsástæðum sóknaraðila, studdum ákvæðum 2. mgr. 20. gr. gþl., sem varða undantekningar frá banni við því að verja peningum, meðan á greiðslustöðvun stendur, hvort sem þeir hafa verið til við upphaf hennar eða verið aflað á þeim tíma. Í máli þessu eigi við ákvæði 2. mgr. 21. gr. gþl., sem varðar heimildir til að stofna til skuldbindinga, meðan á greiðslustöðvun stendur.

Málskostnaðarkröfu sína styður varnaraðili við 1. og 2. mgr. 130. gr. og 1. mgr., a- og c-lið 1. mgr. 131. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 3. mgr. 129. gr. sömu laga.

Kröfuna um virðisaukaskatt á málskostnað reisir stefndi á lögum nr. 50/1988 um virðisaukaskatt með síðari breytingum, en (varnaraðili) stefndi er ekki virðisaukaskattsskyldur aðili í þessu tilviki.

Niðurstaða.

Í 110. gr. gjaldþrotalaga segir, sbr. 4. tl., að kröfur, sem hafi orðið til eftir frestdag með ráðstöfunum skuldara, sem samþykktar voru af aðstoðarmanni hans við greiðslustöðvun, gangi næstar kröfum samkvæmt 109. gr. laganna, enda hafi ráðstafanirnar verið heimilar skv. 19. til 21. gr. laganna. Er ekki annað að sjá en krafa sóknaraðila njóti þannig að formi til réttarstöðu sem búskrafa að þessu leyti. Ráðstöfunin, sem leiðir til kröfunnar, er samþykkt af aðstoðarmanni við greiðslustöðvun í þeim tilgangi að gera tilraun til þess að koma nýrri skipan á fjármál skuldarans, eins og heimilt er skv. 4. tl. 2. mgr. 20. gr. gjaldþrotalaga. Að mati dómsins nýtur krafa sóknaraðila, sem kemur frá endurskoðanda, er starfað hefur fyrir varnar-

aðila á greiðslustöðvunartíma með ótvíræðu samþykki aðstoðarmanns, ríkrar réttarverndar, þegar gjaldþrot kemur í kjölfar greiðslustöðvunarinnar. Hvort vinna endurskoðanda í slíku tilfelli er lánardrottnum til hagsbóta, eftir að kemur til gjaldþrots á búi, eða ekki, hefur að mati dómsins engin áhrif á stöðu kröfunnar í réttindaröð. Efnisskilyrði í niðurlagi 2. mgr. 21. gr. gjaldþrotalaga koma því ekki til greina. Með slíkri þjónustu, sem endurskoðandi veitir á greiðslustöðvunartíma, er verið að leiða í ljós, hvernig aðstæður eru hjá skuldaranum og til hvaða úrræða er hægt að grípa til þess að koma nýrri skipan á fjármál hans, og er ekki annað að sjá, hafi samþykki aðstoðarmanns fengist, en að 4. tl. 2. mgr. 20. gr. gjaldþrotalaga slái skjaldborg um þóknun fyrir hana, ef greiðslustöðvun ber ekki árangur og til gjaldþrots kemur. Varnaraðili hefur ekki sýnt fram á, að vinna sóknaraðila hafi ekki verið unnin í þágu tilrauna til þess að koma nýrri skipan á fjármál hans. Sú málsástæða, sem varnaraðili hefur haft uppi og lýtur að því, að skort hafi skilyrði til þess að heimila Dröfn, fasteignaþjónustu hf., greiðslustöðvun 12. október 1994 og framlengja hana síðan 3. nóvember 1994 til 30. janúar 1995, á ekki heima í máli þessu. Greiðslustöðvunin var heimiluð með dómsúrskurði, og verður gildi þess úrskurðar ekki borið undir dómara í þessu máli. Hefur sá úrskurður að sjálfsögðu sínar réttarverkanir samkvæmt lögum, og má segja, að tekist sé á um túlkun þeirra í máli þessu.

Í máli þessu er ekki neinn tölulegur ágreiningur, heldur er einungis um það deilt, hvort krafan fáist samþykkt sem búskrafa samkvæmt 4. tl. 110. gr. gjaldþrotalaga. Af því, sem nú hefur verið rakið, er fengin sú niðurstaða, að fallast beri á kröfu sóknaraðila í máli þessu, og er krafa hans, að fjárhæð 200.725 krónur, viðurkennd sem forgangskrafa samkvæmt 110. gr. laga nr. 21/1991, eins og henni er lýst í búið.

Eftir þessum málsúrslitum þykir rétt, að varnaraðila verði gert að greiða sóknaraðila 100.000 krónur í málskostnað.

Sveinn Sigurkarlsson héraðsdómari kveður upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Krafa sóknaraðila, Skila hf., að fjárhæð 200.725 krónur, er viðurkennd sem forgangskrafa samkvæmt 110. gr. laga nr. 21/1991 í þrotabú varnaraðila, Drafnar, fasteignaþjónustu hf.

Varnaraðili greiði sóknaraðila 100.000 krónur í málskostnað.